

PÉNTEK IMRE

Egy Hang az elmúlásból

Csoóri Sándor emlékére

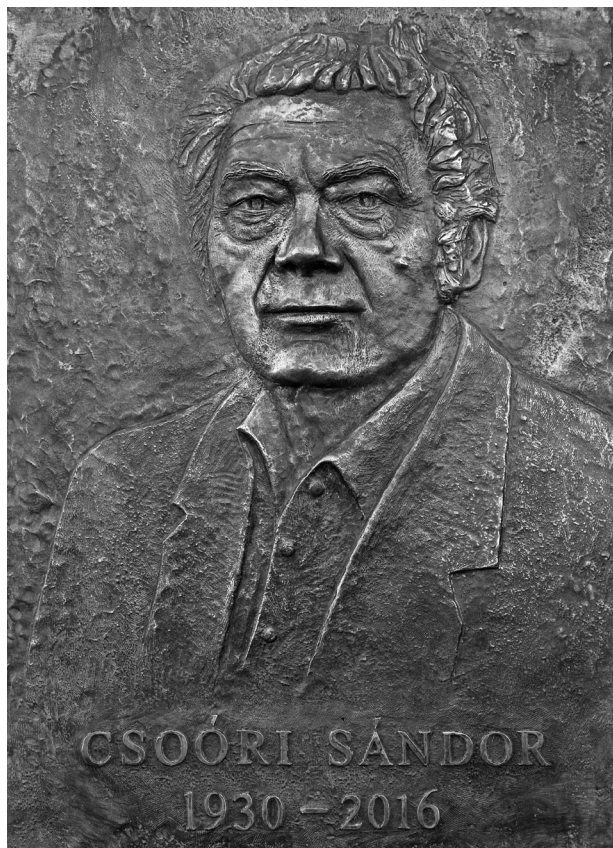
Azt hiszem, abban egyetérthetünk mi, írók, olvasók, irodalombarátok: szükség van méltó kultuszhelyekre, ahol emlékezhetünk, ünnepelehetünk, lerakhatjuk virágcsokrainkat, koszorúinkat, ellentmondhatunk a mulandóság zord törvényeinek. Ez elől aligha térhetünk ki, ám anyagi áldozat és szellemi erőforrás egyaránt szükséges, hogy a messze múltba nyúló folyamatosságot éltesük, fenntartsuk.

Valami ilyesmi járhatott L. Simon László fejében is, amikor pár éve az agárdi Gárdonyi Géza Emlékház fehéren világító, meszelt kontúrján a Fejér megyei irodalmi emlékfal ötlete megszületett. Az író kedélyes, hívogató, pipázó szobra is lehetett az ihlető: az értékes emléktárgy „bevezetőjeként”. Mert ehhez kellett egy kis képzelőerő, szervezési készség és a hely szeretete, hogy ez az arcképcsarnok ilyen rövid idő alatt sikeresen összeálljon. Mindig beszélünk róla, hogy milyen jó és eredményes, ha az irodalom és a képzőművészet egymásra talál. Milyen jó, hogy vannak illusztrátorok, mennyivel emelik a művek hatását, és rendkívüli élmény, ha íróink-költőink arcképe egy-egy festményen megörökítődik. (Sajnos, ez a szokás mintha elfelejtődne.) De arra ritkaság példát találni, ha ezt a kapcsolatot tudatosan ápolják, megerősítik, demonstrálják. S a mi esetünkben éppen erről van szó.

L. Simon megtalálta a módját, hogy az ország szobrászainak javát szólítsa meg, bizonyos – a megyéhez kötődő – irodalmi egyéniségek portréjának elkészítése végett. Eddig 22 dombormű portré született, a bronz nemes anyagából. Látványnak is lenyűgöző, elsőrangú a sorozat a múlt és jelen találkozási pontján. Tiszteletünket róhatjuk le a legidősebb alkotóra, a kalandos életű Wathay Ferenc előtt, aki a Wathay-kódexszel – saját maga írta és festette remekművel – véste be nevét a magyar irodalomba. Bíró Lajos szobrászművész érzékeny, kutató tekintetű személyiségként, vitézi főveggel a fején állította elénk, jó érzékkel ragadva meg a legnehezebb helyzetből magát kivágni tudó katonát, írástudót. A következő időszak már produkált arcképeket, Virág Benedek és Ányos Pál, a magyar felvilágosodás úttörői üde mintázással tekintenek elénk, Blaskó János és Cyránsky Mária

művén. Vörösmarty Mihály értelmet sugárzó homloka ragad meg Raffay Dávid alkotásán. Eötvös József némi szigorral tekint ránk Győrfi Sándor révén, Kligl Sándor tekintélyes úrnak láttatta Vas Gerebent. Pető Hunor Vajda-portréja igazi romantikus hős, Eötvös Károly, *A nagy per* írója átható tekintettel vizslat bennünket. Gozsdu Elek a modern magyar próza jeles előfutára, a dzsentri világ ábrázolója igazi úriember Lestyán Goda János megjelenítésében. Bársony István, a jellegzetes „vadászíró” áthatóan tekint ránk Zsemlye Ildikó művén. A műfordító Radó Antalt írógépevel együtt mutatja be Lieb Roland Ferenc. Természetesen Gárdonyi sem maradhat ki – élethű vonásokkal. Pogány Gábor Benő legendás bajusza aligha feledhető. A tragikus sorsú György Oszkár az elmúlt években kapott elégtételt s értő monográfiát. Szobra fiatalos, belső hevülettel jelenik meg Sánta Csaba plakettjén. Széchenyi Zsigmond, a világjáró vadászíró is beírta nevét a Fejér megyei emlékkönyvbe. Szabolcs Péter az ő tapasztalt, sokat megélt figuráját állítja elénk. Kodolányi Jánost vitázó, nyílt tekintetű emberként idézi meg Oláh Katalin Kinga. Béres János Németh Lászlója a gyötrelmekről barázdált arcú tanár, a nemzet tanítója. Jankovich Ferenc vidámságát talán a negyvenes évek elejéről menti át a mába Rajcsók Attila. Csanádi Imre tiszta hevülete tükröződik Rohonczy István domborművén.

S aztán Takács Imre révén már a közelmúltban járunk. Madarassy István kissé romantikusra vette a fehérvári költő képmását – tagadhatatlan, ilyen lelkülete is volt a plebejus természetű poétának. Keszei Istvánt Párizsban érte el a vég, de összes műveit kézbe vehetjük a Fehérvári Városi Levéltár jóvoltából. Lukács István ezt a hazavágyakozó lelket örököltette meg. Sobor Antalt sokan ismerhettük, még nincs messze 2010-es távozása. Szeretetre méltó tanár volt, aki a vele élő kisember apró rezdüléseit is ismerte, leírta könyveiben. Kocsis Balázs, a szobrász is jól megfigyelte, s ez az élenkség, életszerűség ott van felénk fordulásában. Két évig Bella István zárta a sort, a Kosuth-díjas költőt magáénak fogadta el Székesfehérvár városa, főként utolsó éveiben. Pank Antal fölfelé tekintő szeme járását, kíváncsiságát, emberségét adja vissza. A szervező-kiadó, L. Simon László nem elégedett meg ezzel. Egy tekintélyes olvasókönyvvel egészítette ki a szobor-pantenont, amelynek előszavában a következőket írja: „2014-ben, a Velencei-tóért dolgozó alapítvány elnökével, Kazai Viktorral közösen kértünk fel huszontkét kortárs magyar képzőművészt

Kontur András: Csoóri Sándor portréja

arra, hogy készítsék el egy-egy Fejér megyéhez kötődő írónak, költőnek bronz domborműbe öntött portróját. Ezeket a Gárdonyi Géza-szülőház hátsó falán helyeztük el, nem titkoltan azzal a szándékkal, hogy az így létrejövő Fejér megyei irodalmi emlékfal a szépirodalmat szerető olvasók és a ma élő írók, irodalmárok zárandokhelyévé váljon. Arra is számítunk, hogy megyénk általános és középiskoláinak valamennyi diákja – az irodalomtanára vezetésével – egyszer eljön az emlékfalhoz...” A cél nemes – ez aligha vitatható.

Ám az élet kegyetlen. 2016. szeptember 12-én elhunyt Csoóri Sándor. Felmérni is nehéz a veszteséget. Hogy a szívéhez milyen közel állt Zámoly, apja, anyja, nem kell bizonyítani. Hogy mennyire helye van ebben az illusztris társaságban. Az utóbbi időben túl nagy csend volt körülötte. A betegség miatt ez érthető. De más, „irodalmi” bajok is gyötörték megítélését. Ezen is kívánt változtatni a közelmúltban a Magyar Művészeti Akadémia *Jóslás a te idődről* című, kétnapos Csoóri-konferenciája.

Sokkal tartozunk Csoóri Sándornak. S már a legendák is kezdenek megkopni. Éppen L. Simon László volt az, aki a költő 87. születésnapján tartott dombormű-avatón, Agárdon felidézte: milyen nagy hatással

volt rá – mint diákra – az *Anyám fekete rózsza* című vers. Jól emlékezhetünk: a szavalóversenyek állandó darabja volt, bár a költő nem tartozott a kedvelt, agyondédelgetett szerzők közé. Többször szilenciumra ítélték. Az *Egy nomád értelmiségi* című esszéjének szövegét munkásörök vágta ki pengével a nyomdában – a *Forrás* című folyóirat 1980. februári számának már elkészült példányaiból. Fehérvári megítélése még szigorúbb volt – egyik szociográfiáját a helyi lap kis publicistája próbálta meg ízekre szedni. 1980-ban, 50. születésnapján – némi engedménnyel – az egyik külvárosi művelődési házban mondtuk el a köszöntő szavakat. Volt egy időszak, amikor a helyi hatalom képviselői kitiltották a városból és megyéből. Nem léphetett pódiumra az, aki az ellenzék szellemét testesítette meg. (Vasy Géza nevezte őt a „nemzet rebellisének”)

Ha mégis feltűnt a városban, vagy Zámolyon, mi, szakmabeliek szomjasan hallgattuk ismeretlen összefüggéseket megvilágító szavait. Tudjuk, a rendszerváltás idején kulcsszerepet játszott. Mégsem lett politikus, számára a *Hitel* szerkesztése mindennél fontosabbnak számított. De emlékezhetünk a *Nappali holdra* is, a körülötte kialakult – ma már nyugodtan elmondhatjuk – méltatlan és értelmetlen vitára. S közben lassan feledésbe merült lírikusi teljesítménye, megmegújuló versnyelve. Csak ismételni tudom: sokkal tartozunk neki, és ezt az adósságot törleszteni kell!

És az „emlékfal” február 4-én, 87. születésnapjához kötődően, ott, Agárdon kiegészült Csoóri Sándor portréjával. A huszonharmadik alkotó, aki a huszadik század hőse volt, a huszonegyedikben, hányattatásai után hazatalált. Az értő és értékelő méltatást Balog Zoltán miniszter mondta el, és felavattuk, a népes közönség előtt, Kontur András alkotását. Bakonyi István irodalomtörténész pedig ismertette a bővített olvasókönyvet, az ünnepség befejezéséeként. Az új kiadású kötetben utolsó írásként olvasható egy Csoóri-szövegrészlet, *A hagyomány rejtett oldala* című visszaemlékezésből. Arról beszél, miként fedezte fel magának a modern magyar lírát. „A modern magyar és modern európai költészet világa tárult föl előttem ezeknek a verseknek a közvetlen szomszédságában. És ha kissé romantikusan akarnék fogalmazni, azt mondhatnám: ekkor szólalt meg egy Hang, amely megváltoztatta az életemet.”

Ez az életet megváltoztató Hang – Csoóri Sándor lírája, életműve – ma már teljes egészében nekünk szól, minket ejt rabul, és én – másokkal együtt – azt remélem, nem halkul el soha.